K.T.

Zanîngeha Mardîn Artukluyê

Enstîtûya Zimanên Zindî yên li Tirkiyeyê

Şaxa Makezanista Ziman û Çanda Kurdî

LI NAVÇEYA DİYADİN/GIYADÎN A AGİRÎ EDETÊN ZEWAC Û DAWETAN

Akın POLAT

Şêwirmend

Alk. Doç. Dr. Necat KESKİN

Mêrdîn 2016

K.T.

Zanîngeha Mardîn Artukluyê

Enstîtûya Zimanên Zindî yên li Tirkiyeyê

Şaxa Makezanista Ziman û Çanda Kurdî

LI NAVÇEYA DİYADİN/GIYADÎN A AGİRÎ EDETÊN ZEWAC Û DAWETAN

Akın POLAT

Şêwirmend

Alk. Doç. Dr. Necat KESKİN

Mêrdîn 2016

KURTE

Ev xebat li ser edetên, zewac û dawetên Giyadînê hûrgilî dibe. Di xebatê de derbarê zewac û dawetan de bi giştî agahî tê dayîn. Di vê xebatê de hat dîtin ku bandora olê li ser van edet û rîtuelan heye.

Di beşa yekem de: Danasîna Giyadînê, erdnigarî û dîroka navceyê cih digire.

Di beşa duyem de: Bi giştî zewac û dawet, rîtûelên zewacê, bi qebûlkirina îslamê re di nav misilmanan de zewac, û ayet û hedîsan derbarê zewacê cih digirin.

Di beşa sêyem de: Edetên zewac û dawetên Giyadinê bi vî serenavî cih digire. Beşa herî giring a vê xebatê ev beş dike.

Ev xebat di havîna 2016an de li Giyadin a Agiriyê hat birêvebirin û mînakeke li ser folklora Giyadînê ye jî. Xebat herî zêde li qadê bi riya hevpeyvînên bi kesan re hatiye kirin. Ji ber vê yekê jî bêhtir ji agahiyên di nav gel de pêk tê.

Rêgez û Materyalên di vê xebatê de: Çavkaniyên sereke kes in. Bi van kesan re hev peyvin hat lidarxistin. Formên hev dîtinê hat dagirtin (Nûmuneyeke formê bixwe di dawiya projeyê de).Deng hatin tomar kirin. Wêne hatin kişandin. Ji albûmên wêneyan bi destûra malbatan wêneyên 40-50 sal berê yên daweta hat bidestxistin.

Kesên ku hevpeyvin bi wan re hat kirin kal û pîrên ku derûniya wan li cih, edet û risûma baş dizanin bûn. Bi çav nihêrandina min hatin dîtin û bi dildarî ji min re alîkar bûn. Di dawiyê de agahiyên derbarê van kesan de cih digire.

Çi agahî û pêzanîn min bi dest xistin, li malê bi hurgilî careke din li ser wan sekinim û dahurandina wan kir. Pişt re bi awayekî kronolojîk min ew derbasî metnê kir.

Peyvên Sereke: Giyadîn, folklor, zewac, dawet, rîtûel.

NAVEROK

KURTE……………………………………………………………………………..III

NAVEROK……………………………………………………………………………IV

PÊŞGOTIN …………………………………………………………………...VI

KURTEBÊJE………………………………………………………………….VII

DESTPÊK…………………………………………………………………………01

1-Mijara Xebatê û sînorên wê………………………………………….……………01

2- Armanc û giringiya xebatê ………………………………………………………01

3- Rê û rêbazên xebatê………………………………………………..…………..01

4-Pirsgirêkên xebatê ……………………………………………………….…………02

BEŞA YEKEM

DANASİNA GİYADÎNÊ…………………………………………………..…03

1.1.Giyadîn/Diyadin…………………………………………………………………03

1.2.Erdnîgarî…………………………………………………………………...03

1.3.Dîroka Navçeyê……………………………………………...……………06

BEŞA DUYEM

BI GİŞTÎ ZEWAÇ Û DAWET…………………………………………………09

2.1. Zewac……………………………………………………………………...09

2.2.Dawet……………………………………………………………………....09

2.3.Hin rîtûelên zewacê…………………………………………………..…10

2.4.Bi qebûlkirina ola Îslamê re di nav misilmanan de zewac…….………….………11

2.5.Hin ayet û hedîsên li ser zewacê……………………………………………...12

2.5.1 Ayet………………………………………………………………………...12

2.5.2 Hedîs……………………………………………………………………….13

BEŞA SÊYEM

EDETÊN ZEWAC Û DAWETÊN GIYADÎNÊ Û HIN LÎSTIKÊN

DÎLANÊ……………………………………………………………………………..14

3.1.Hevdîtina keç û xortan………………………………………………………14

3.2.Xwezginî şandîn û destgirtin…………………………………………………..15

3.3.Malderxistin……………………………………………………………………16

3.4.Şirinayî/Şerbet…………………………………………………………………17

3.5.Qelend şandin………………………………………………………………...18

3.6.Raxistina cihêzê bûkê…………………………………………………………...19

3.7.Siwarkirin………………………………………………………………………20

3.7.1.Şeva henê……………………………………………………………………...21

3.7.2.Siwarkirina bûkê…………………………………………………………………22

3.7.3.Şeva Gerdekê……………………………………………………………….…23

3.8. Sertêdan…………………………………………………………………………...24

3.9. Zeyîtî……………………………………………………………………………24

3.10. Hin Lîstikên Dîlanê……………………………………………………………25

3.11. Çil û Bergên Lîstikên Dilanê…………………………………………………….25

3.12.Çend Kilamên di Dawetan de Tên Gotin……………………………………..26

BEŞA ÇAREM

ENCAM………………………………………………………………………….34

Çavkanî:……………………………………………………………………….....37

Kesên Çavkanî:………………………………………………………………… 40

PÊVEK:………………………………………………………………………….44

ÇEND WÊNÊ JI MIJARÊ………………………………………………...…………50

DÎMEN (cd)…….

PÊŞGOTİN

Çanda gel, di nav sedan sal de gihîştandina hêst, raman û nêrîna jiyanê ye. Di nav hilberiyên folklorê de; edet, bîr û bawarî nûnertiya rabirdûyîyeke kevn dike. Ji ber ku gel hez bike taybetiyên xwe yên niştimaniyê winda neke, hez bike pêşerojê de hebûna xwe bide domandin, pêwiste li çanda xwe xwedî derkeve. Ev çand bi dîrokê ve jî girêdayî ye. Hin caran rayeka wê digihîje B.Z ê hin caran jî P.Z ê.

Em jî haj ji vê girîngahiyê hen in ku derbarê folklora kurdan nemaze jî ya Giyadînê de me dest bi vê xebatê kir.

B.D (Berî Dîrokê) de derbarê cand, hûner û dîroka gelan de jêderk an çavkaniyên nivîskî nîn in. Bi devkî gihiştin roja me ya îroyîn. P.D (Piştî Dîrokê) ê jî kereste jî bi dest dikevin. Kesên lêkolîner gere vê yeke bide berçav.

Diyare ku teknîk bi lez û bez têdigihêje. Ev yek li ser kevneşopiya çanda me jî bi awayekî neyînî xwe nîşan dide. Rojameya îroyin de Neteweyên Cîhanê bendî yekitiyê de nin. Ev yek jî bi navê kurevîtî/küreselleşme derdikeve hole. Kurevîtî ji bo çandên din bi çi awayê xeter be jî, ji bo çandên; kurd, tirk, faris, ereb… hwd. heman xetere. Ji ber vê rewşa xeter, pêwiste gel ji hemû caran û ji hemû deman zêdetir li çanda xwe bibe xweyî, giringahiyê zêdetir bide xebatên berhevkirina li ser folklorê. Gere hemû kes, bi vîn û xireteke xurt, bi asasekî dildarî, bi rêk û pêk hêjî berfirehtir van xebatan re xwe peywirdar bibîne.

Ji bo vê xebatê, ez di sêrî de spasdariya mamoste û şêwirmendê xwe, Doç.Dr. Necat KESKİN dikim. Malbata min, nemaze dayika min İpek POLAT pir alîkariya min kir. Ez gelekîspasiya wan jî dikim. Herweha ez spasdariya wan kesên ku min hevpeyvîn bi wan re kiriye, kesên ku agahî û pêzanîn xwe bi min re parve kirine jî dikim.

KURTEBÊJE

B.D : Berî dîrokê

P.D : Piştî dîrokê

hwd. : her wekî din

B.Z : Berî zayinê

P.Z : Piştî zayinê